

Certificaten voor onderdelen van de kwalificatiestructuur mbo

Advies van SBB aan de minister van OCW

Inhoudsopgave

1. De context	3
2. De opbrengst	4
2.1. Keuzedelen die SBB voordraagt voor een certificaat	4
2.2. Eenheden in kwalificaties: verkenning en eerste bevindingen	5
2.3. Nog uit te werken kaders voor toekomstige routing	6
3. Een zorgvuldig vervolgtraject.....	7
Bijlage 1: Verzoek van de minister van OCW aan SBB	9
Bijlage 2: Keuzedelen die in aanmerking komen voor een certificaat	11
Bijlage 3: Casussen uit verkenningssessies	17

1. De context

We leven in een tijd waarin de arbeidsmarkt in rap tempo verandert. In diverse vakgebieden vinden met regelmaat innovaties plaats en in verschillende sectoren verandert de beroepsuitoefening of ontstaan nieuwe beroepen. Tegelijkertijd is er, met name in bepaalde regio's, sprake van schaarste op de arbeidsmarkt. Sommige sectoren kampen met moeilijk vervulbare vacatures omdat sprake is van een mismatch tussen de vacaturevereisten en de kennis en kunde van beschikbare arbeidskrachten. Aan de andere kant is er sprake van grote groepen mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, onder andere veroorzaakt door diploma-inflatie. En zijn er groepen werkenden voor wie bijscholing, al dan niet in het kader van baanbehoud, nodig is.

Al deze aspecten in ogenschouw nemend wordt duidelijk dat het voor iedereen noodzakelijk is om zich te blijven scholen. Of het nu gaat om werkenden, werkzoekenden, herintreders, nieuwkomers of laatbloeiers: om de match tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verbeteren én goed te houden is behoefte aan flexibele, efficiënte en betaalbare scholing.

Voor dit kabinet is leven lang leren dan ook een speerpunt. Om de aantrekkelijkheid van het mbo voor bij-, op- en omscholing te verhogen maakt de minister van OCW het vanaf 2016-2017 mogelijk dat volwassenen in het niet-bekostigd onderwijs delen van mbo-opleidingen kunnen volgen die afgesloten worden met een door de minister vastgesteld (WEBs) certificaat, gericht op het vergroten van de vakbekwaamheid en arbeidsmarktpositie. Een belangrijk uitgangspunt is dat elk certificaat een zelfstandige betekenis op de arbeidsmarkt dient te hebben. Het moet ervoor zorgen dat werkenden en werkzoekenden beter toegerust worden op veranderende beroepsvereisten of dat werkenden breder inzetbaar worden.

De minister heeft SBB twee adviesvragen voorgelegd. De eerste adviesvraag betreft het voordragen van een reeks keuzedelen waaraan zij een certificaat kan verbinden voor studiejaar 2016-2017. Ten tweede verzoekt de minister SBB haar te adviseren over het proces en de werkwijze om te komen tot beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties die voor certificaten in aanmerking komen. De minister zal beide adviezen betrekken in de verdere beleidsvorming over certificaten voor leven lang leren. Daarvoor benut zij ook de uitkomsten van een ex ante beleidsevaluatie.

In een eerder dit jaar uitgebracht advies¹ over dit thema heeft SBB al laten weten dat ook onderwijs en bedrijfsleven binnen SBB het enorme belang van op-, om- en bijscholing zien. Dat vraagt niet alleen om diploma's en certificaten die aansluiten bij de actualiteit op de arbeidsmarkt, maar ook om flexibele opleidingstrajecten die het verschillende doelgroepen mogelijk maken te blijven leren.

Branches en onderwijsinstellingen weten elkaar steeds beter te vinden in het vormgeven van dergelijke trajecten, die aansluiten bij de scholingsbehoefte van werkenden of werkzoekenden. De opbouw van de kwalificatiestructuur maakt het technisch ook goed mogelijk om maatwerk in opleidingen te bieden. Een landelijk, door de overheid erkend certificaat kan voor deelnemers extra waarde bieden. SBB wil graag meewerken om de kansen die er nu al liggen te benutten.

¹ Certificaten voor leven lang leren. Advies van SBB aan de minister van OCW over de inzet van de kwalificatiestructuur mbo voor certificaten ten behoeve van volwassenenonderwijs, d.d. 24 mei 2016.

2. De opbrengst

De adviesvragen die de minister van OCW aan SBB stelde waren aanleiding om aan sectorkamers de vraag voor te leggen voor welke van de nu beschikbare keuzedelen een certificaat een toegevoegde waarde kan bieden met het oog op leven lang leren. Daarnaast zijn verkennende gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van instellingen en branches over hun ervaringen met bij- en nascholing, en de aspecten die daarbij van belang zijn. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de bevindingen tot nu toe.

2.1. Keuzedelen die SBB voordraagt voor een certificaat

De vraag van de minister om een door onderwijs en bedrijfsleven gedragen advies uit te brengen over de keuzedelen die in aanmerking komen voor het hieraan verbinden van een certificaat, heeft in alle sectorkamers dialoog opgeleverd. In eerste instantie leidde dit tot een advies vanuit drie sectoren over dertig keuzedelen die aan de minister zijn voorgelegd. Vijf daarvan hebben betrekking op certificaten in het groene beroepsonderwijs. In tweede instantie is daar nog een advies aan toegevoegd vanuit andere sectoren. Het totaal aantal keuzedelen dat SBB hierbij voordraagt voor het verbinden van een certificaat, komt daarmee op 52. Bijlage 2 bevat een overzicht van deze keuzedelen, voorzien van een onderbouwing waaruit blijkt waarom ze een zelfstandige betekenis op de arbeidsmarkt hebben.

Uit de gesprekken komt naar voren dat er sectorale verschillen bestaan in de behoefte aan certificaten voor leven lang leren, maar ook in de ervaringen met onderwijs voor werkenden en werkzoekenden. Sommige sectoren hebben al goede ervaringen met branchecertificaten en twijfelen aan de meerwaarde van een WEBs certificaat. In andere sectoren worden juist kansen gezien om certificaten snel in te voeren. Weer andere sectoren hebben vooral vragen over de effecten van de mogelijkheid om aan onderdelen in de kwalificatiestructuur certificaten te verbinden.

Voor een aantal sectorkamers is dat reden geweest om in deze fase nog geen certificeerbare keuzedelen voor te dragen. Zo zijn er discussies geweest over de toegankelijkheid van keuzedelen voor specifieke groepen werkenden en over de mogelijkheid om in deze fase al goed zicht te hebben op de verwachte meerwaarde. In bijlage 2 zijn ook de vraagstukken beschreven.

De voornaamste aandachtspunten en observaties over het proces zijn:

- Onderwijs en bedrijfsleven vinden beide dat de introductie van certificaten in het mbo kansen biedt voor flexibilisering van het beroepsonderwijs en leven lang leren.
- Ook is er brede overeenstemming dat de vraag van de arbeidsmarkt uitgangspunt moet zijn om te komen tot certificeerbare onderdelen in de kwalificatiestructuur.
- Er zijn in deze fase sectorale verschillen in het aantal voorgedragen keuzedelen en in de uitgebreidheid van de onderbouwing. SBB zal dit nader analyseren.
- Er zijn verschillen in de behoefte voor het aanwijzen van keuzedelen in deze fase van de herziening, waarin de keuzedelen nog maar net ingevoerd worden.
- Er zijn sectorale verschillen in gevoelde urgentie om arbeidsmarktvragestukken met certificaten aan te pakken, en als gevolg daarvan ook verschillen in het voorgestelde tempo van aanpak.
- Wel is er een gedeelde visie dat we gestaag maar zorgvuldig te werk moeten gaan, zolang niet alle criteria voldoende helder zijn.
- Er blijkt behoefte te zijn aan certificaten voor bovensectorale keuzedelen, zoals op het gebied van vreemde talen en ondernemerschap.

De belangrijkste redenen waarom in een aantal sectoren onderwijs en bedrijfsleven nog geen keuzedelen voor certificaten hebben voorgedragen zijn:

- Het fenomeen keuzedelen is nog nieuw; de borging van de examinering en het civiel effect van de keuzedelen is nog niet geregeld.
- Keuzedelen zijn niet vanzelfsprekend de juiste eenheid voor het verbinden van een certificaat.
- De resultaten van de impactanalyse moeten worden afgewacht en betrokken worden.
- De meerwaarde van een door de minister vastgesteld certificaat ten opzichte van bestaand en erkend aanbod van branchecertificaten ten opzichte van een schoolverklaring is (nog) niet helder, mede gezien het feit dat opleidingstrajecten gericht op een WEBs certificaat niet door de overheid worden bekostigd.
- Zolang criteria nog niet helder zijn, zijn er in een aantal sectoren zorgen over de mogelijke wildgroei aan certificaten.

2.2. Eenheden in kwalificaties: verkenning en eerste bevindingen

De minister heeft SBB ten tweede verzocht om aan de hand van ten minste tien kwalificaties van verschillende mbo-niveaus en sectoren haar te adviseren over het proces van selectie van beroepsgerichte onderdelen die in aanmerking kunnen komen voor een certificaat. Het gaat hierbij onder meer om een nadere uitwerking van de criteria. Het verzoek is om hierbij ervaringen uit de ECVET-pilots te benutten. Daarnaast verzoekt zij haar te adviseren over de inrichting van het proces (planning, routing en toetsing) ten behoeve van toekomstige adviezen over onderdelen van kwalificaties die in aanmerking komen voor het hieraan verbinden van een certificaat.

Voor de totstandkoming van dit advies te komen zijn voor verschillende kwalificaties – exemplarisch - uit verschillende (sub)sectoren verkenningsessies gehouden met onderwijs en bedrijfsleven. De inzet daarbij was om gezamenlijk tot een nadere uitwerking van criteria te komen en voorbeelden van eenheden te verkennen. De rapportage van de ECVET pilots was daarbij behulpzaam.

De volgende sectoren zijn bij de verkenning betrokken:

- de kinderopvang;
- de gehandicaptenzorg;
- de sector verzorging, verpleging en thuiszorg;
- een aantal deelsectoren binnen de techniek;
- de sector zakelijke dienstverlening en veiligheid;
- bovensectoraal: het kwalificatiedossier leidinggeven op basis van vakmanschap.

Bij de verkenningen is de volgende vraagstelling gehanteerd: Hoe ligt de (om-/bij-)scholingsbehoefte voor volwassenen in de betreffende sector? Kunnen WEBse certificaten voor onderdelen van kwalificaties hierin een rol spelen? Zo ja, op welke manier en voor welke doelgroepen?

Per sessie is vervolgens aan de hand van een of meerdere kwalificatiedossiers bekeken of er onderdelen aan te wijzen zijn die voor certificaten in aanmerking komen. Criteria hierbij zijn dat ze een logische eenheid vormen voor het bedrijfsleven, een zelfstandige betekenis op de arbeidsmarkt hebben en dat onderwijs en examinering uitvoerbaar zijn voor onderwijsinstellingen. Certificaten moeten voorzien in een verbetering van de arbeidsmarktkansen en in het vergroten van de inzetbaarheid, maar ze moeten landelijk civiel effect hebben en landelijk herkenbaar zijn. De eenheden moeten robuust zijn en niet leiden tot een vergaande opdeling van onderdelen. Voorbeelden van de casussen die in deze verkenningsessies aan de orde kwamen zijn weergegeven in bijlage 3.

De verkenningssessies hebben aanknopingspunten opgeleverd voor nadere uitwerking van criteria voor het aanwijzen van certificaten. De voornaamste daarvan zijn:

- *Behoefte aan WEBs certificaat:* De behoefte aan bijscholing voor zittend personeel ligt soms op het gebied van verdere verdieping of specifieke scholing binnen hetzelfde kwalificatieniveau (via specifieke cursussen, niet kwalificatiestructuur gerelateerd) en niet via verticale bijscholing naar een hoger niveau. Vaak zijn beide vormen van scholing gewenst.
- *Civiel effect:* De behoefte aan een WEBs certificaat (lees: het verwachte civiel effect van zo'n certificaat) wordt sterk bepaald door de context, de sector en de doelstelling van de scholingsvraag. Certificaten moeten landelijk herkenbaar zijn en de structuur van certificaten moet transparant zijn.
- *Niveau:* De vraag naar scholing voor eenheden wijst zeer sterk naar onderdelen van kwalificaties op niveau 3 en 4 (onderdelen van niveau 3 voor scholing van gediplomeerden op niveau 2 en van 4 voor gediplomeerden op niveau 3).
- *Aantal eenheden per kwalificatie:* In de meeste gevallen zijn 1 of 2 eenheden aan te wijzen. In sommige sectoren is een sterke behoefte om de gehele kwalificatie op te knippen in eenheden. In een aantal gevallen is de inhoud van de kwalificatie zo intern verweven dat er geen eenheden met afzonderlijke betekenis op de arbeidsmarkt aan te wijzen zijn.
- *Omvang:* De ambitie is om robuuste eenheden aan te wijzen. Soms is dat een hele kerntaak, soms overstijgt het de kerntaak (d.w.z. werkprocessen uit meerdere kerntaken vormen één eenheid). In een aantal gevallen maakt een onderdeel uit het generieke deel van de kwalificatie deel uit van de voorgestelde eenheid (bijv. Nederlands).

2.3. Nog uit te werken kaders voor toekomstige routing

SBB stelt voor om in de toekomst het onderwerp certificaten in het kader van leven lang leren op te pakken vanuit één algemene vraagstelling voor alle onderdelen van de kwalificatiestructuur mbo. Het gaat dan om de omvang van de vraag en wat scholingsbehoefte is voor specifieke groepen en of de kwalificatiestructuur hiervoor ingezet kan worden, en of het verbinden van een certificaat aan onderdelen een toegevoegde waarde biedt. Essentieel hierbij is om aan te tonen wat de meerwaarde van het WEBs certificaat is t.o.v. andere wijzen van certificering zoals bijvoorbeeld branchecertificering of afgifte van schoolverklaringen.

Het is duidelijk dat de criteria om te komen tot certificeerbare onderdelen en voor inrichting van het proces nog niet helder zijn. Natuurlijk is het belangrijk dat eenheden tot stand komen op basis van een door onderwijs en bedrijfsleven gezamenlijk ervaren behoefte en dat zij uitvoerbaar zijn. Landelijke uitwisselbaarheid en transparantie moeten worden geborgd.

Maar er zijn ook nog veel vraagstukken en alle betrokken partijen hebben een verantwoordelijkheid om tot antwoorden te komen. Vraagstukken over de vereiste omvang van een certificaat, de transparantie en mogelijke overlap, de geldigheidstermijn, de doelstellingen en doelgroepen, de mogelijkheden van certificaten voor generieke onderdelen, de effecten op het initieel beroepsonderwijs en de bekostiging. De onderwijsinstellingen en sociale partners willen gezamenlijk in SBB-verband al deze vraagstukken verder uitwerken alvorens verder advies te geven. Vanzelfsprekend in nauwe afstemming met OCW.

3. Een zorgvuldig vervolgtraject

Het voorliggende advies omvat een eerste reeks keuzedelen en een aanzet om te komen tot inrichting van het proces en tot criteria. SBB constateert dat er in het veld veel kansen gezien worden voor de mogelijkheid om de kwalificatiestructuur te benutten voor certificaten in het kader van leven lang leren. Onderwijs en bedrijfsleven hebben aangegeven voortgang te willen boeken, maar daarbij zorgvuldig te werk gaan en het proces goed inrichten.

Met betrekking tot de keuzedelen waaraan de minister komend studiejaar een certificaat zal verbinden adviseert SBB de minister om ruimte te bieden voor het inrichten van pilots met deze keuzedelen voor het opdoen van ervaring. Onderwijs en bedrijfsleven vinden het belangrijk dat hierbij de opbrengsten van de impactanalyse gebruikt worden om de randvoorwaarden voor deze pilots goed in te richten. Op deze wijze kan tegemoet gekomen worden aan de gevraagde zorgvuldigheid.

SBB wil meer tijd nemen om op grond van de verkenningssessies, en de bevindingen in een aantal sectoren, een kwalitatief goed advies op te stellen over de vervolgaanpak voor proces en criteria voor keuzedelen en beroepsgerichte onderdelen. Wij stellen voor een vervolgfase in te richten in het studiejaar 2016-2017. De criteria, waarvan instellingen en bedrijven hebben aangegeven dat ze belangrijk zijn om te komen tot certificeerbare onderdelen in de kwalificatiestructuur, wil SBB toetsen voor verschillende opleidingen, sectoren en niveaus. Proefondervindelijk zal SBB komen tot een uitwerking en uitrol van het proces en van criteria.

SBB zal de bevindingen uit de verkenning en de dialoog in de sectorkamers, alsmede de uitkomsten van de impactanalyse, gebruiken voor het aanscherpen van de vraagstelling voor de vervolgfase.

Om te komen tot eenheden waarvoor WEBse certificaten een duidelijk civiel effect hebben wordt de volgende werkwijze voorgesteld. In de verschillende sectorkamers zal worden geïnventariseerd welke scholingsvraagstukken er spelen in de sector, waarvoor het huidige aanbod van certificaten ontoereikend is. Hiermee worden de arbeidsmarkt-vraagstukken nog beter het vertrekpunt en de focus en niet zozeer de beschikbare eenheden binnen de kwalificatiestructuur.

Aansluitend zal worden geïnventariseerd óf, en zo ja welke van deze scholingsvraagstukken aangepakt kunnen worden door te voorzien in een WEBs certificaat voor onderdelen van de kwalificatiestructuur. Dit met de onderbouwing op welke wijze voor welke doelgroep en welk doel een certificaat een oplossing kan bieden (waaronder het maatschappelijk effect) en onderwijs en examinering realistisch zijn. We moeten voorkomen dat certificaten gaan leiden tot diploma inflatie maar additioneel worden op de geëigende diplomaroutes.

Het verwachte volume van de scholingsvraag kan hierin mee worden meegenomen. Daar waar een WEBs certificaat een meerwaarde biedt voor een grote groep jongeren, volwassenen of werkgevers zal er naar verwachting meer animo zijn om het scholingstraject op te pakken. Daarbij zal gekeken worden op welke wijze de kwalificatiestructuur benut kan worden voor deze scholingsvragen.

Waar op basis van de verkenningssessies of andere initiatieven voorstellen beschikbaar zijn zullen deze uiteraard meegenomen worden. Een voorbeeld hiervan zijn de bevindingen uit de ECVET pilots. Deze zijn maatwerk geweest voor individuele werkgevers en kunnen getoetst worden op brede toepasbaarheid binnen de sector. De uitdaging voor de komende periode is om te bepalen op welke wijze dit kan.

De doelstelling van deze werkwijze is om op basis van een aangescherpte vraagstelling te komen tot één proces met criteria voor het aanwijzen van eenheden die in aanmerking komen voor een WEBs certificaat, die voor zowel keuzedelen als beroepsgerichte onderdelen van kwalificaties toepasbaar zijn.

SBB wil dit vervolgtraject zorgvuldig inrichten en hiertoe vooral de sectorkamers en hun achterban de ruimte bieden om voldoende onderbouwing en draagvlak op te halen. Er zal sprake zijn van verschillen tussen de sectorkamers in gevoelde urgentie, mogelijkheden en noodzaak tot het (snel) oppakken van het onderwerp. Kwaliteit en zorgvuldigheid prevaleren in deze fase boven snelheid. Om die reden stelt SBB voor om de vervolgfase in te richten tussen 1 september 2016 en 1 juli 2017, voorzien van een tussentijdse rapportage op 1 februari 2017.

Bijlage 1: Verzoek van de minister van OCW aan SBB

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB)
T.a.v. de heer Van Tilburg en de heer Van Straalen
Postbus 7259
7201 AG Zoetermeer

Middelbaar Beroeps

Onderwijs
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon
M.J.E. Jansen
T +31 6 21 22 49 85
m.j.e.jansen@minocw.nl

Onze referentie
935832

Uw brief van
31 mrt 2016

Uw referentie
Gev16-0384mr/BES_Alq

Datum **20 MEI 2016**
Betreft Uw brief van 31 maart 2016

Geachte heer Van Tilburg en heer Van Straalen,

Hartelijk dank voor uw brief met een procesvoorstel en kaders voor uw advies Certificaten van 31 maart 2016. U geeft hierin aan dat onderwijs en bedrijfsleven binnen SBB mijn adviesvraag positief hebben ontvangen en u daarom graag over het traject van certificaten wilt adviseren. Wel vindt u het essentieel dat er aandacht is voor een goede fasering en kwaliteit.

U stelt voor om mij in mei 2016 over een eerste set keuzedelen te adviseren. Ook stelt u voor om meer tijd te nemen voor het onderzoek naar een effectief proces om beroepsgerichte elementen te identificeren waaraan certificaten verbonden kunnen worden. U heeft in een bijlage bij uw brief aangegeven wat uw uitgangspunten zijn bij uw advies.

Graag informeer ik u over mijn reactie op het procesvoorstel en op de door u geformuleerde uitgangspunten. Ik onderschrijf het belang van een goede fasering en kwaliteit van uw advies. Daarbij is van belang dat hierdoor geen vertraging ontstaat in het invoeringstraject. Ik verwacht daarom uw advies over een eerste reeks van keuzedelen voor 2016-2017 uiterlijk 1 juli 2016; u heeft hiermee voldoende gelegenheid om onderwijs en bedrijfsleven via de sectorkamers te raadplegen. Ook bied ik u meer tijd voor uw advies over het proces voor het identificeren van beroepsgerichte elementen waaraan certificaten verbonden kunnen worden; ook dit advies verwacht ik van u op 1 juli 2016. Uw advies kunt u opstellen volgens de door u geformuleerde uitgangspunten in de bijlage bij uw brief, deze zijn in lijn met het beleid zoals ik dit in brieven over Leven Lang Leren van oktober 2014 en oktober 2015 heb beschreven.

Ik hoop dat ik u met mijn antwoord en de geboden extra tijd voldoende in staat stel om uw advies op te stellen. De ex ante beleidsevaluatie van ResearchNed over bedoelde en onbedoelde effecten van certificaten mbo wordt eveneens op 1 juli 2016 opgeleverd. Beide adviezen zal ik benutten om vanaf begin juli mijn vervolgstappen te bepalen voor de verdere invoering van certificaten in het mbo.

Onze referentie
935832

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

dr. Jet Bussemaker

Bijlage 2: Keuzedelen die in aanmerking komen voor een certificaat

Sectoroverstijgend

De kwalificatiestructuur mbo bevat op dit moment dertien keuzedelen voor het gebruik van een moderne vreemde taal in de beroepscontext. Deze keuzedelen zijn gericht op de beroepsuitoefening in verschillende sectoren en rusten gediplomeerden beter toe op de arbeidsmarkt. In het bijzonder geldt dit voor de talen die in de Euregio gesproken worden. Conform de criteria van de minister betreffen ze samenhangende handelingen en betreft het niet de generieke keuzedelen die de minister bij haar adviesvraag uitsloot.

Op grond hiervan stelt SBB de volgende keuzedelen voor:

- 1. Duits in de beroepscontext A1 (K0217)**
- 2. Duits in de beroepscontext A2 (K0025)**
- 3. Duits in de beroepscontext B1 (K0026)**
- 4. Duits in de beroepscontext B2 (K0299)**
- 5. Engels in de beroepscontext A2 (K0034)**
- 6. Engels in de beroepscontext B1 (K0035)**
- 7. Engels in de beroepscontext B2 (K0036)**
- 8. Frans in de beroepscontext A2 (K0039)**
- 9. Frans in de beroepscontext B1 (K0040)**
- 10. Frans in de beroepscontext B2 (K0300)**
- 11. Spaans in de beroepscontext A2 (K0098)**
- 12. Spaans in de beroepscontext B1 (K0099)**
- 13. Spaans in de beroepscontext B2 (K0301)**

Toelichting: In SBB-verband is uitvoerig gesproken over de arbeidsmarktrelevantie van deze keuzedelen. Conclusie is dat ze niet alleen in de Euregio meerwaarde bieden, maar dat zij ook een positieve impuls kunnen geven op het behalen van vergelijkbare bestaande en erkende certificaten. SBB vindt het belangrijk dat recht gedaan wordt aan de positie van particuliere instellingen wanneer mbo-certificaten verwant zijn aan bestaand en erkend aanbod uit die sector. De verwachting is dat dat het geval is, aangezien SBB constateert dat de waarde van het certificaat Cambridge Engels is toegenomen sinds Engels in het onderwijs een belangrijke vaardigheid is.

Zorg, welzijn en sport

Belangrijk vraagstuk voor deze sector is, dat bij de certificaten aangegeven moet worden welke vooropleiding vereist is - een bepaald niveau of vergelijkbaar. Voorkomen moet worden dat volwassenen een certificaat behalen zonder de juiste vooropleiding/ervaring. De koppeling met kwalificaties is er niet voor niets. Bij de onderstaande keuzedelen is om deze reden ook aangegeven aan welke dossier/kwalificaties het keuzedeel gekoppeld is.

SBB stelt de volgende keuzedelen voor:

14. Mensen met niet-aangeboren hersenletsel (K0067)

Gekoppeld aan de dossiers Maatschappelijk zorg, Mbo-verpleegkundige, Verzorgende IG (niveau 3 en 4)

15. Ernstig meervoudige beperkingen (K0233)

Gekoppeld aan de dossiers Maatschappelijk zorg, Mbo-verpleegkundige, Verzorgende IG (niveau 3 en 4)

16. Ouder wordende mensen met een verstandelijke beperking (K0082)

Gekoppeld aan de dossiers Maatschappelijk zorg, Mbo-verpleegkundige, Verzorgende IG (niveau 3 en 4)

17. Mensen met licht verstandelijke beperking met moeilijk verstaanbaar gedrag (K0066)

Gekoppeld aan de dossiers Maatschappelijk zorg en Mbo-verpleegkundige (niveau 3 en 4).

Toelichting: Deze verdiepende keuzedelen zijn ter ondersteuning van specifieke doelgroepen in de gehandicaptenzorg. Met deze certificaten kunnen ervaren beroepsbeoefenaren (die niveau 3 of 4 beheersen) zich verder verdiepen in de doelgroep/omgeving waarin zij werkzaam zijn. Het werkveld heeft behoefte aan deze gespecialiseerde werknemers, zodat specifieke doelgroepen beter ondersteund worden. Aan de keuzedelen liggen competentieprofielen ten grondslag die vastgesteld zijn door sociale partners (VGN en de bonden). De keuzedelen worden in de praktijk al toegepast. Er zijn afspraken met scholen en werkveld om deze keuzedelen/certificaten aan te bieden.

18. Ervaringsdeskundigheid (K0432)

Gekoppeld aan de dossiers Mbo-verpleegkundige, Maatschappelijke zorg en Sociaal Werk (alleen aan de niveau 4 kwalificaties)

Toelichting: Dit keuzedeel/certificaat is bedoeld voor mensen die in de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) werken en zelf een psychiatrische achtergrond hebben. De beroepsbeoefenaar leert met dit keuzedeel zijn/haar eigen herstelervaring (van eigen ingrijpende levenservaringen) in te zetten om het herstel van cliënten te ondersteunen en om bij te dragen aan de inrichting van herstel ondersteunende zorg (professionele ervaringsdeskundigheid). Dit certificaat zal toegevoegde waarde bieden voor het werkveld omdat beroepsbeoefenaren hiermee hun eigen ervaringen kunnen inzetten om cliënten te ondersteunen, hetgeen de mogelijkheden tot kwalitatief goede zorg verbetert.

19. Zorg in instabiele en acute zorgsituaties

Verwachte vaststelling van dit keuzedeel is 1 juli, wordt gekoppeld aan het dossier Mbo-verpleegkundige, niveau 4.

Toelichting: In dit keuzedeel wordt een verdieping aangebracht op het klinisch redeneren en het verpleegkundig interveniëren, specifiek gericht op instabiele en acute zorgsituaties. Dit keuzedeel is in samenwerking ontwikkeld tussen onderwijs en het VUmc. De verpleegkundige is met dit keuzedeel/certificaat in staat om in risicovolle situaties acuut te handelen. Het werkveld (VUmc) kan deze verpleegkundigen inzetten zodat deze proactief, adequaat, kwalitatief goed en veilig kan handelen bij instabiele en acute zorgsituaties. Dit vergroot de inzetbaarheid van deze specifieke verpleegkundigen, zodat de kwaliteit van zorg nog beter geborgd wordt.

20. Bereiden en aseptisch handelen (K0009)

Gekoppeld aan de kwalificatie Apothekersassistent (niveau 4).

Toelichting: In het keuzedeel gaat het om de daadwerkelijke uitvoering van bereiden en aseptisch handelen door apothekersassistenten. Het bereiden van geneesmiddelen is met ingang van het nieuwe dossier Apothekersassistent geen kerntaak meer, maar een keuzedeel. In het kwalificatiedossier Apothekersassistent wordt de kennis beschreven die apothekersassistenten moeten hebben over het bereiden van alle toedieningsvormen met als doel cliënten goed te kunnen voorlichten en adviseren aan de balie. In het keuzedeel gaat het om de daadwerkelijke uitvoering van bereiden en aseptisch handelen.

Aangezien het bereiden en aseptisch handelen de afgelopen jaren steeds minder is geworden in de apotheek, kunnen ook gediplomeerden volgens 'oude' kwalificatiedossiers vaak niet meer bereiden. Bereiden en aseptisch handelen zijn vaardigheden die je moet onderhouden, om ze te kunnen blijven uitoefenen. Bereidingen dienen aan steeds strengere kwaliteitscriteria te voldoen. Het is van belang dat

assistenten die de bereidingen verrichten aantoonbaar gekwalificeerd zijn voor dit werk middels een certificaat. Daarbij worden richtlijnen (bv. Inspectie, GMP(z)) voor bereidingen jaarlijks bijgesteld.

Het bereiden blijft - zo blijkt uit onderzoek - een belangrijke vaardigheid die in de farmacie een vast onderdeel van het werk is, al is het in toenemende mate in daartoe gespecialiseerde apotheken. Tevens dienen bereidingen aan steeds strengere criteria te voldoen en is het daarom ook belangrijk de assistenten die bereidingen verrichten goed te kwalificeren voor dit werk. Ook assistenten die reeds langere tijd geen bereidingen hebben verricht kunnen hun kennis en vaardigheden weer op niveau brengen door het certificaat te behalen.

De doelgroep van dit keuzedeel/certificaat zijn apothekersassistenten die (willen) werken in een openbare bereidende apotheek; op een bereidingsafdeling van een ziekenhuisapotheek; of een groot-bereider, maar geen recente ervaring hebben op het gebied van bereiden en aseptisch handelen. Al neemt de vraag naar bereidende apothekersassistenten af, het werkveld onderschrijft ook in de toekomst het belang van voldoende gekwalificeerde en ervaren bereidende apothekersassistenten op de arbeidsmarkt. Apothekersassistenten met een certificaat op het gebied van bereiden zijn breder inzetbaar en vergroten daarmee hun kansen op de arbeidsmarkt. Uit het apotheekteampanel van de SBA blijkt dat apothekersassistenten zich graag in de breedte willen ontwikkelen. Diverse roc's verspreid over het hele land zijn - na overleg met het werkveld - voornemens het keuzedeel bereiden en aseptisch handelen aan te bieden.

21. Gekwalificeerd nanny (K0314)

Gekoppeld aan de kwalificatie Gespecialiseerd pedagogisch medewerker (niveau 4).

Toelichting: Dit keuzedeel biedt de Gespecialiseerd pedagogisch medewerker de kans om zijn of haar opleiding te verbreden en zich te kwalificeren voor de specifieke rol en taken van de nanny. De doelgroep zijn startende mbo-4 werknemers, waar een (klein) gezin aan kan worden toevertrouwd en die zelfstandig werken. De opleiding is gebaseerd op de Engelse nanny opleiding. In Nederland is dit kwaliteitsniveau nog niet in de markt gezet. Niet omdat er geen vraag was, maar omdat er te weinig begrip van het echte vak was (men kende bijv. geen onderscheid tussen gekwalificeerd nanny (niveau 4, opvoeder/ontwikkelaar) en au-pair (niveau 1 of 2, ongeschoolde oppas). Dit is een eerste poging om dit snel groeiende onderdeel van de gastouderopvang de credit te geven die het verdient. Zulke nanny's zijn vervolgens goud waard voor een organisatie als ze na een aantal jaren in de kinderdagopvang gaan werken.

Met dit certificaat kunnen gekwalificeerde nanny's betere arbeidsvoorwaarden bedingen bij de ouders die hen willen inhuren, omdat zij kunnen duidelijk maken wat hen onderscheidt van een au-pair of een gewone gastouder. Dit biedt de rust en betrouwbaarheid, toegevoegde waarde die een gezin zoekt. Het is voor zowel de drukke ouders als voor de betrokken kinderen echt een enorm bijdrage aan het gezinsgeluk. In dit snelst groeiende deel van de kinderopvang laat de gekwalificeerde nanny vanuit een duidelijke zzp-positie/samenwerking met Gastouderbureau een kwalitatieve innovatie ontstaan. Bureau Kroostopvang en Compananny zijn betrokken bij de ontwikkeling en zijn erg enthousiast.

22. Pedicurebehandelingen uitvoeren (K0511)

Toelichting: Dit keuzedeel wordt naar verwachting vastgesteld op 1 juli. De beroepsbeoefenaar die een eigen bedrijf wil starten in de Schoonheidsverzorging, vergoot zijn of haar mogelijkheden als er naast schoonheidsverzorging ook pedicure (het verzorgen van voeten) wordt aangeboden. Ook voor een werkgever in de sector is het aantrekkelijk als de werknemer tevens als pedicure kan worden ingezet.

Handel

Vanuit deze sector adviseren onderwijs en bedrijfsleven binnen SBB de minister om aan de volgende keuzedelen een certificaat te verbinden:

23. Ondernemerschap mbo (K0165)

Toelichting: Ondernemerschap mbo draagt bij aan de inzetbaarheid van werkenden en werkzoekenden. Dit keuzedeel is gebaseerd op de eerdere CE Ondernemerschap, daarna Certificaat Ondernemerschap mbo, die is ontwikkeld op basis van ondernemerschapselementen uit alle ondernemerskwalificaties van alle sectoren en in afstemming met alle kenniscentra. Als keuzedeel wordt het aangeboden naast de reguliere kwalificatie, en ook in het studiejaar 2016-2017 heeft een ruim aantal scholen hebben deze al geprogrammeerd.

24. Leidinggeven (K0298)

Toelichting: Het keuzedeel Leidinggeven beschrijft de aspecten van het direct leidinggeven aan medewerkers, zoals het plannen en verdelen van werkzaamheden, het aansturen van medewerkers in projecten, het begeleiden van medewerkers bij werkzaamheden en het communiceren met medewerkers. Als keuzedeel wordt het aangeboden naast de reguliere kwalificatie, en is bij uitstek geschikt voor bbl'ers. Daarmee lijkt het ook voor onderwijs en bedrijfsleven uitvoerbaar voor werkenden.

25. Supermarkt (geschikt voor niveau 2) (K0243)

26. Supermarkt (geschikt voor niveau 3 en 4) (K0244)

Toelichting: De keuzedelen Supermarkt (geschikt voor niveau 2) en Supermarkt (geschikt voor niveau 3 en 4) omvatten de werkzaamheden van de beroepsbeoefenaar in de supermarkt. Hiervoor gelden veelal standaardwerkwijzen. Om in te spelen op de vragen en behoeften van klanten voert hij werkzaamheden naar eigen inzicht uit. Voor de werkzaamheden heeft de beroepsbeoefenaar basiskennis en vaardigheden van de artikelen uit het levensmiddelenassortiment nodig. Ook heeft hij basiskennis nodig van (supermarkt)procedures en wettelijke regels op het gebied van levensmiddelen, (persoonlijke) hygiëne, HACCP, Arbo, veiligheid en milieu. Vanuit de arbeidsmarkt wordt een duidelijke meerwaarde gezien voor het verbinden van certificaten een deze keuzedelen. Een derde van de werkgelegenheid in de retail is in de supermarkten. Deze keuzedelen staan daarom vaak geprogrammeerd voor 2016-2017 en vormen het vervolg op eerdere convenanten als gevolg van hechte samenwerking bedrijfsleven - beroepsonderwijs binnen deze sector.

ICT en creatieve industrie

Voor deze sector stelt SBB de volgende keuzedelen voor:

27. Art&Design (K0354)

28. Car- en interiorwrapping (K0266)

29. Digitaal produceren 3D object (K0355)

30. Digitale vaardigheden basis (K0022)

31. Digitale vaardigheden gevorderd (K0023)

32. DJ-ing (K0302)

33. Inleiding geo-informatie (K0356)

34. Interieurvormgeving (K0054)

35. Kleuradvies (K0218)

36. Lichtplan voor woon/werkruimte (K0357)

37. Live beeld (K038)

38. Livetechniek (K0359)

39. Oriëntatie op digitaal forensisch onderzoek (K0360)

- 40. Oriëntatie op interieurbouw (K0079)**
- 41. Productvormgeving (K0296)**
- 42. Security in systemen en netwerken 1 (K0400)**
- 43. Security in systemen en netwerken 2 (K0444)**
- 44. Specialisatie media- en entertainmentsector (K0402)**
- 45. Verdieping colormanagement (K0113)**
- 46. Verdieping Mediaproductie (K0361)**
- 47. Verdieping Visual Merchandising (K0117)**

Toelichting: In de ICT en creatieve industrie spelen innovaties en technologische ontwikkelingen een grote rol. De noodzaak om voortdurend nieuwe kennis en vaardigheden op te doen geldt zeer sterk voor deze sector. Bovenstaande keuzedelen spelen in op deze trends en ontwikkelingen en bieden de mogelijke actuele kennis en vaardigheden te verwerven. Hiermee ervaring opdoen versterkt de positie van zowel aankomende als ervaren beroepsbeoefenaren en werkzoekenden op de arbeidsmarkt. De keuzedelen omvatten een samenhangende, afgebakende set handelingen, vakkennis & vaardigheden en kunnen daarmee als een 'afzonderlijke module' worden aangeboden. Uit deze lijst lichten we er drie uit om dat nader toe te lichten.

Het keuzedeel DJ-ing richt zich op het verzorgen van een live show als DJ. Diverse professionals uit de muziekindustrie hebben bekrachtigd dat DJ-ing een activiteit is waar op de Nederlandse en internationale markt veel vraag naar is. Er is dus zeker arbeidsmarktrelevantie voor dit keuzedeel.

Het realiseren van 3D objecten middels digitale aansturing ('3D-printen') is een ontwikkeling die op steeds meer terreinen wordt toegepast. Het werken met 3D objecten op de 'oude' manier is voor de ruimtelijk vormgever, allround signmaker en signspecialist dagelijks werk. 3D objecten realiseren door middel van digitale aansturing is een nieuwe ontwikkeling met ongekende mogelijkheden. Hiermee ervaring opdoen versterkt de positie van zowel aankomende als ervaren beroepsbeoefenaren op de arbeidsmarkt.

Het keuzedeel Oriëntatie op digitaal forensisch onderzoek gaat in op het inventariseren van digitale sporen en het veiligstellen van onderzoeksmateriaal. Ook het verwerken en uitvoeren van onderzoek op onderzoeksmateriaal komt aan bod. Hiermee specialiseert de beroepsbeoefenaar zich in het beroep digitaal forensisch onderzoeker. Deze specialisatie biedt de ICT-beheerder en Netwerk- en mediabeheerder meer kansen op de arbeidsmarkt. Daarnaast biedt het een oriëntatie op de doorstroommogelijkheid naar het hbo (Network Forensics Research).

Voedsel, groen en gastvrijheid

Voor deze sector stelt SBB de volgende keuzedelen voor:

- 48. Houder van herpeten (K0469)**
- 49. Houder van honden en katten (K0470)**
- 50. Houder van overige zoogdieren (K0471)**
- 51. Houder van vissen (K0472)**
- 52. Houder van vogels (K0473)**

Toelichting: De genoemde keuzedelen komen voort uit het besluit Houders van dieren. De daarin opgenomen beroepsvereisten vormen een onderdeel van het kwalificatiedossier Dierverzorging. Deze zijn integraal opgenomen in de niveau-4 kwalificatie Bedrijfsleider dierverzorging. Voor de Vakbekwaam medewerker Dierverzorging-3 (25450) zijn de wettelijke beroepsvereisten geborgd via deze keuzedelen.

Onderwijs en bedrijfsleven onderschrijven het belang van leven lang leren, maar verzoekt om meer ruimte voor het ontwikkelen van een gedegen visie.

In deze sector is de inhoud van enkele keuzedelen ook opgenomen in kwalificaties. Voor deze keuzedelen willen onderwijs en bedrijfsleven geen advies uitbrengen, om geen voorschot te nemen op de discussie over de beroepsgerichte eenheden in de kwalificatie die in aanmerking komen voor een certificaat.

Vraagstukken vanuit sectorkamers die nog geen keuzedelen hebben voorgedragen

Techniek en gebouwde omgeving

In de techniek staan partijen sympathiek tegenover het principe van certificaten. Met onderwijs voor delen van kwalificaties zijn al ervaringen opgedaan, en ook een aantal keuzedelen kan voor de branche ook in het kader van leven lang leren een belangrijke toegevoegde waarde hebben. te denken valt aan 3D-modeling of onderhoud aan windturbines. Wel geven onderwijs en bedrijfsleven aan dat keuzedelen nog zó nieuw zijn, dat voor het gebruik voor certificaten nog onvoldoende duidelijk is over de borging van kwaliteit van zo'n certificaat. Om die reden wil de sectorkamer nog geen inhoudelijk advies geven over certificaten verbonden aan keuzedelen.

Mobiliteit, transport, logistiek, maritiem

Ook in deze sector vinden onderwijs en bedrijfsleven dat er nog te veel onduidelijkheden zijn. Gesproken is bijvoorbeeld over keuzedelen op het gebied van het vervoer en advisering over gevaarlijke stoffen, over huisartsenvervoer en over revisietechniek. De partners constateren dat de toegevoegde waarde van een (WEBs) certificaat helder moet worden. De sector maakt zich bovendien zorgen over de mogelijke wildgroei aan certificaten. Bovendien is er een risico dat er verwarring ontstaat tussen de wettelijke certificaten in deze sector en deze door OCW uitgegeven certificaten. De sectorkamer wil voorlopig geen advies geven en wil er op een later tijdstip naar kijken.

Specialistisch vakmanschap

Onderwijs en bedrijfsleven in deze sector onderschrijven het doel van de minister om certificaten in te zetten om afgestudeerde werkenden de kans te geven zij bij te scholen. Gesproken is onder meer over de optiek en de orthodontie. Het zelfde certificaat kan echter ook gebruikt worden om leerlingen die hun diploma niet behalen toch iets mee te kunnen geven (bijvoorbeeld in de lagere niveaus). De sectorkamer vindt die optie onwenselijk, omdat onderwijs en bedrijfsleven verwachten dat daardoor het aantal voortijdig schoolverlaters toeneemt. Bovendien vragen zij zich af of het nu verstandig is certificaten in te voeren aangezien er nog geen ervaring is met keuzedelen. Voor nascholing of specialisatie kent de branche zelf al certificaten.

Zakelijke dienstverlening en veiligheid

In deze sector is verkend in hoeverre er op dit moment keuzedelen zijn aan te wijzen. Over de impact van certificaten, de uitvoerbaarheid van het opleidingstraject en de borging van kwaliteit van examens heeft deze sector vragen. Daarnaast is er sprake van een aanbod van particuliere opleiders. Op grond hiervan, en ook omdat nog onvoldoende zicht is op de implementatie van de keuzedelen als nieuw element in de kwalificatiestructuur, wil de sectorkamer nog geen keuzedelen voordragen

Bijlage 3: Casussen uit verkenningssessies

Bij de totstandkoming van het advies zijn in verschillende (sub)sectoren verkenningssessies gehouden met scholen en branches. De opbrengsten zijn te divers van aard om nu al criteria op te stellen voor een eenduidig vervolg. Maar aangezien wij de opbrengsten niet willen onthouden, zijn hieronder voorbeelden beschreven van de casussen die daarbij aan de orde kwamen.

Sector Kinderopvang

De behoefte aan bijscholing voor werkenden in de kinderopvang ligt voor een groot deel op het gebied van verdere verdieping of specifieke scholing binnen hetzelfde kwalificatieniveau (via specifieke, niet kwalificatiestructuur gerelateerde cursussen) en niet via verticale bijscholing naar een hoger niveau. Voor een aantal scholingsvragen zijn onderdelen van de kwalificaties en een daaraan verbonden certificaat wel gewenst. Met certificaten kunnen bijvoorbeeld gastouders hun deskundigheid vergroten en tevens perspectieven bieden voor een instroom in de reguliere kinderopvang.

Sector Verzorging, verpleging, thuiszorg

Het aanbod van Verzorgenden IG voor de VVT sector is klein vergeleken met de vraag, zeker in bepaalde regio's. Een gericht scholingstraject voor Helpenden zorg en welzijn voor het bieden van persoonlijke verzorging maakt dat deze groep beter inzetbaar is in de ouderenzorg en ten dele de tekorten aan VZ-IG kan opvangen. Daarnaast biedt het behalen van een certificaat mogelijkserwijs een opstap naar volledige diplomering op langere termijn. Het behalen van een certificaat is tevens voor betrokkenen een succeservaring die mogelijk motiveert voor verdere scholing.

Voor werkenden of herintreders van wie de werkervaring in een bepaalde branche ligt en die nu in een andere branche aan de slag willen is het behalen van een certificaat voor deze andere branche een opstap waardoor ze versneld inzetbaar zijn. Voor herintreders biedt het tevens de mogelijkheid om het vakgebied, inclusief recente ontwikkelingen in de beroepsuitoefening, weer goed op te pakken.

Sector Techniek

Het aanbod van geschikt technisch personeel in sommige subsectoren is klein, de vraag is hoog. Het werven van nieuwe vakkrachten verloopt daarom moeizaam. Een (toekomstige) medewerker opleiden via de bbl duurt vaak onnodig lang en sluit, door wetgeving (waaronder de verplichting m.b.t. Nederlands en rekenen en het verplichte aantal klokuren) niet aan bij de behoefte van werkgevers. Een gericht scholingstraject met civiel effect biedt werkgevers de mogelijkheid om een vakvolwassen medewerker die actuele vaktechnische kennis en vaardigheden op te laten doen om direct een functie te kunnen vervullen.

Verdere scholing kan desgewenst later via of vanuit het bedrijf plaatsvinden. Het civiel effect van de certificaten zit in het voorkomen van een enorme wildgroei aan opleidingen. Het is onwenselijk om tal van varianten op hetzelfde thema te hebben waarvan de relatie onderling en deze met de kwalificatiestructuur onhelder is. Transparantie o.b.v. de kwalificatiestructuur en borging van de kwaliteit zijn belangrijke aspecten van het civiel effect. Daarnaast is het voor werkenden die in een latere fase alsnog een volledig diploma willen behalen een heldere eerste stap.

Sector Zakelijke Dienstverlening

De arbeidsmarktpositie van gediplomeerden op niveau 2 in de economisch-administratieve sector is, m.n. door de automatisering), zwak. Er moet nog verder onderzocht worden welke bijscholing van deze doelgroep hun arbeidsmarktkansen het best verbeterd. Bijscholing op het zelfde niveau (verbreding) of bijscholing op onderdelen van een kwalificatie op niveau 3. Wellicht zijn beide aantrekkelijk.

Vanuit het bedrijfsleven wordt in toegenomen mate belang gehecht aan eigenschappen als klantgerichtheid, digitale vaardigheden, gestructureerd werken etc. Deze zaken laten zich vaak niet "vangen" in een onderdeel van een kwalificatie.

In de economisch-administratieve sector is het lastig om 'massa-maatwerk' te leveren. Het bedrijfsleven is heel divers. Sommige kwalificaties in deze sector lenen zich zelfs in het geheel niet voor het afbakenen van eenheden voor een certificaat. Er zijn geen eenheden uit te halen die een zelfstandige betekenis op de arbeidsmarkt hebben. De onderdelen in deze kwalificaties zijn dusdanig verweven dat er geen betekenisvolle eenheden aan te wijzen zijn.

Sector Gehandicaptenzorg

In deze sector hebben ECVET-pilots tot eenheden uit het kwalificatiedossier geleid, waarbij totale kwalificaties in delen zijn opgeknipt. Het verzilverbaar maken van aangetoonde leerresultaten die via een EVC procedure in beeld worden gebracht was daarbij ook een doelstelling. In deze pilots konden formeel leren en informeel leren goed worden verbonden, waardoor diplomagerichte trajecten aanzienlijk konden worden bekort. Winstpunt was het transparant en efficiënt kunnen opleiden tot gedeeltelijke (alleen de beroepsgerichte onderdelen of een deel daarvan) of volledige diplomering (inclusief de generieke eisen van de kwalificaties).